

zijde komt, zij door leeken zal worden aangewakkerd. Dit en de groote eenvoudigheid zijner manipulatiën mogen hem tot verdediging strekken.

Hoewel reeds van verschillende zijden met waardeering van zijne hulpmiddelen wordt gewag gemaakt, schijnt het, dat de opvatting, als zou men hier met een nieuwen vorm van suggestie te doen hebben, aan de toepassing daarvan in den weg staat. Men krijgt, het boekje lezend, dien indruk volstrekt niet; Schijver heeft integendeel getracht zooveel mogelijk elken suggestieven invloed te weren; de lezing geeft den indruk van waarheid en eenvoud. Weliswaar ontmoeten we hier en daar wat autosuggestie van den Schrijver; wie zou bovendien durven beweren, dat suggestie van den patiënt ooit is buiten te sluiten? Intusschen mag dit groote slagwoord ons nooit van eenige ernstig aanbevolen geneeswijze afhouden, waartoe in het onderhavige geval te minder aanleiding bestaat, daar de middelen eenvoudig, ongevaarlijk en weinig tijdroovend zijn.

Wie veel zenuwlijders heeft te behandelen, zal het waarschijnlijk niet berouwen, NAEGELI te hebben nagevolgd; voor tal van hardnekige verschijnselen, hoofdpijnen, neuralgieën, voor hysterische aphonie, duizelingen, enz. worden door NAEGELI handgrepen in toepassing gebracht, die, wanneer haar groot nut blijft bewaarheid, een belangrijke aanwinst vormen voor de symptomatische therapie. Een *hoofdstrekking* toe te passen tegen een aanval van hoofdpijn is een kleine moeite, niet veel grooter dan die noodig tot het voorschrijven van een of ander nieuwerwetsch antineuralgicum, met zijn dikwijls niet te controleeren bijwerkingen. Hoe dikwijls mislukt niet elke behandeling eener hysterische aphonie; Schrijver's *tongbeenheffing* belooft daarbij veel, ook bij het braken van zwangeren, bij dat gedurende de narcose. Licht, dat men bij een trigeminus-neuralgie de proef neemt met *achteroverstrekking* van het hoofd.

Of de verklaring, die NAEGELI geeft van de werking zijner handgrepen, altijd de juiste is, doet er voor de toepassing weinig toe.

Den praktiseerenden geneesheer zij het werkje ter lezing aanbevolen; de Schrijver verdient gehoord te worden blijkens de vele door hem medegedeelde geschiedenissen, maar heeft tevens het recht te verwachten, dat zijn handgrepen juist worden toegepast op de door hem aangegeven wijze. Eerst dan is oordeel mogelijk. De duidelijke afbeeldingen vergemakkelijken die toepassing zeer. A. J. WIJNHOF.

INGEZONDEN.

Waarde Gérant!

In n°. 5 van het *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde* (29 Juli 1899) vind ik het verslag van de vergadering van Zaterdag 4 Febr. 1899 van het Genootschap

ter bevordering der Natuur-, Genees- en Heelkunde te Amsterdam (Sectie voor Biologie) waarin een kleine onnauwkeurigheid geslopen is met betrekking tot de discussie gevoerd tusschen den Heer GREVERS en mij, na diens voordracht over caries van het tandglazuur. Ik zou daarop niet hebben gewezen, ware het niet dat vragen en aanmerkingen tot den geachten Spreker van dien avond door mij gericht, daardoor in een verkeerd daglicht waren gesteld en aanleiding hebben gegeven dat mij meeningen worden toegedacht omtrent het grooter of kleiner aandeel der microben bij het ontstaan der *chaunosis* (*tandcaries*) in het glazuur waar ik vreemd aan ben.

De Heer GREVERS zeide o. a., bij het vertoonen der microphotogrammen van WILLIAMS, dat in de congenitale spleten en fissuren van het email microben waren gevonden, die een zuur afscheiden.

Toen ik bij de besprekingen vroeg hoe WILLIAMS er in geslaagd was aan te toonen dat deze ingedrongen microben zuren afscheiden, gaf de Heer GREVERS ten antwoord hetg. en wij op blz. 270, 3de alinea v. b. kunnen lezen: „De micro-organismen (*leptothrix* en micrococcen) vormen een zuur (melk-„zuur) uit de koolhydraten, welke als voedsel in den mond worden gebracht. „Dit zuur lost de kleefstof tusschen de glazuur-prismata op, waardoor kanalen „ontstaan, die het indringen van het zuur bevorderen”.

Het trof mij dat de Heer GREVERS deze beschouwing als *nieuw* mededeelde. Hij had toch eerst gezegd dat „onze kennis tot heden in het duister lag „hoe het glazuur aan een omschreven plaats van den tandkroon wordt aan-„getast”. Nu heeft MILLER reeds vóór een aantal jaren het ontstaan der *chaunosis* in het glazuur aldus verklaard. In de eerste editie van zijn werk: „Die Mikro organismen der Mundhöhle” Leipzig, Verlag van GEORG THIEME 1889, zegt MILLER immers (blz. 133 en 134):

„Die Lockerung der Schmelzprismen wird durch Säuren bedingt, über „deren Ursprung kein Zweifel mehr herrschen kann; sie entstehen im Munde „durch Gährung von Kohlehydraten. Die so gelockerten Schmelzprismen „werden bald mechanisch entfernt, bald bleiben sie, wie bei der secundären „Schmelzcaries, an Ort und Stelle liegen, bis eine Oeffnung nach aussen „entsteht. Die Pilze sind an dem Process direct betheiligt, insofern sie „zwischen die losen Schmelzprismen hineinwuchern, d'eselben vielleicht „weiter auseinandertreiben und den Rest des organischen Stoffes zerstören. „Eine directe Wirkung auf den normalen Schmelz üben die Spaltpilze nicht „aus. Die Dissolution des Schmelzes ist also als eine indirecte, durch die „von ihnen gebildeten Säuren hervorgerufene, Wirkung der Pilze zu betrachten”.

Ik maakte dan ook de opmerking dat MILLER de verklaring van WILLIAMS, althans zooals de Heer GREVERS ze had medegedeeld, reeds vóór langen tijd had geleverd, terwijl de Heer GREVERS meende dat ik mij vergiste. Daar ik zeker was van mijn beweren sloot ik de discussie met de opmerking dat, met alle waardeering van de overschoone praeparaten van WILLIAMS, hij ons geen nieuwe gezichtspunten omtrent het ontstaan der *chaunosis* had gegeven.

Voorts herinner ik mij niet te hebben gevraagd hoe de bacteriën in den tand komen, een vraag die al te onnoozel klinkt. Geloof mij *t. t.*

Utrecht, 9 Aug. 1899.

Dr. TH. DENTZ.